

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. IV. Ex quænam culpa contra justitiam oriatur obligatio Restitutionis?

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

demque probabiliter docent Less., Sanch., & alii apud Trull. de Testibus, ut diximus in tractatu de Legibus quaest. ult. art. 3. Nec tenetur ad restitutionem Judex, qui iuste reum condemnat secundum allegata, & probata; quamvis blandis verbis, aliisque modis contra charitatem exhibitis extorserit ab illo confessionem, unde damnetur: Et universim qui iustitiam distributivam, aut legalem, vel vindicativam violat sine violatione commutativae, ad restitutionem non tenetur, ut ostendimus art. 1.

VII. Opponitur ad haec: Qui aliquem inculpabiliter, aut saltem sine gravi culpa propter inadvertentiam infamavit, ex communi sententia tenetur ad restitutionem famae, quando advertit se illum infamasse; atqui ad hanc restitutionem neque tenetur ex re accepta, cum nihil alterius apud se habeat; neque tenetur ex peccato illo contra iustitiam, cum supponatur inculpabiliter illum infamasse; ergo falsum est, quod obligatio restitutionis solum oriri possit ex re accepta, aut ex peccato contra iustitiam, seu ex injusta acceptione.

Respondet Less. cap. 2. dub. 22. hunc ad restitutionem teneri ex re accepta, quia infamator retinet quodammodo famam alienam, cum in aliorum mentibus pravam opinionem inculpabiliter ingestam relinquit. Equidem respondeo cum Lug. disp. 15. detractorem in tali casu non teneri ad restitutionem ex re accepta; quia fama nullo modo potest dici quod sit apud detractorem, cum per detractionem extinguatur; sed teneri ex injusta acceptione; non quia peccaverit contra iustitiam, quando inadvertenter infamavit, sed quia peccat contra iustitiam, si advertendo ad damnum inculpabiliter illatum, non statim illud refarcit: Ac similiter qui inculpabiliter incendit domum alterius,

ubi advertit ad damnum inculpabiliter illatum, tenetur statim illud impedire pro viribus, ne ulterius prosequatur; & si non curet incendium extinguere, tenetur ad restitutionem ex titulo injustae acceptionis, seu damnificationis, quia scilicet non impediendo damnum inculpabiliter illatum, seu non extinguendo statim, quantum potest, incendium, peccat tunc contra iustitiam.

VIII. Ex dictis sequitur decisio celeberrimi illius dubii, de quo agemus quaest. 3. art. 1. An scilicet accepta ob turpem causam sint restituenda? Dicendum enim restituenda esse, si traditio, vel acceptio rei sit contra iustitiam, secus vero si sit contra alias virtutes: Quare, verbi gratia, restituendum est quod recipit Judex ad ferendam iustam sententiam & quod recipit Episcopus ad conferendum simoniace beneficium; sicut etiam quando filius familias, aut fur donant rem non suam. Contra vero non tenetur ad restitutionem Judex, qui recipit pecuniam ad ferendam sententiam injustam post patratum tale scelus; aut qui aliquid recipit ad se inebriandum, ad fornicandum, ad confingendum ludolum, &c., ut explicabimus in loco.

ARTICULUS IV.

Ex quam culpa contra iustitiam oriatur obligatio Restitutionis?

- I. *Culpa alia est Theologica, alia Juridica, & illa vel mortalis, vel venialis, sive ex parvitate materiae, sive ex imperfecta deliberatione; Haec vero vel lata, vel levis, vel levissima.*
- II. *Ad contrahendam obligationem restitutionis requiritur culpa Theologica contra iustitiam commutativam: Lata culpa juridica dicitur trahere onus restitutionis, quatenus ra-*

- ro admodum reperitur sine culpa Theologica.
- III. Si culpa isthac Theologica sit levis ex parvitate materia, irahit onus restitutionis sub levi; si vero sit levis ex imperfecta deliberatione, probabiliter ne sub veniali quidem parit ullam obligationem restituendi, etiam in materia gravi.
- IV. Leges civiles obligantes ad compensationem damni non obligant in conscientia, si absit culpa Theologica, qua ab iis presumitur.
- V. Si tamen leges civiles non sint presumpive, sed dispositivae, obligant in conscientia ad damnum compensandum, sed post sententiam Judicis.
- VI. Ex peccato veniali ex parvitate materiae contra justitiam potest per accidens oriri gravis obligatio restituendi; ut si in ultimo furtulo per accidens non advertatur ad praeterita.
- VII. Quoties plures ab eodem parvam materiam furantur, itaut unus advertat ad furtula aliorum, sed non sit causa moralis talis damni gravis, probabiliter non tenentur ad restituendam parvam illam materiam sub gravi; nisi forte ad id ex praecepto superioris adigantur.
- VIII. Ad quid tenetur, qui per negligentiam leviter culpabilem grave damnum inferi? Aut qui volens leviter damnificare, casu graviter damnificat? Aut Medicus, qui ex culpa levi juridica aegrotum occidit?
- IX. Levis negligentia, qua excusat a compensando damno Depositarium, non semper excusat Commodatarium, aut Locatarium.
- X. In dubio num res perierit ex culpa gravi, an levi, daturne onus restituendi?
- XI. Probabiliter propter grave damnum causatum ab actione externa de se
- Pars III.

- leviter damnificativa, posita cum intentione nocendi graviter, non datur onus restituendi sub gravi; Nec incurritur irregularitas, aut censura, vel reservatio propter tale delictum externe leve, sed interne grave, si verbi gratia, sic aliquis occidatur.
- XII. Non tenetur ad restitutionem, qui grave damnum intulit cum ignorantia antecedente; & probabiliter nec tenetur, si illud intulit cum ignorantia concomitante; secus vero si intulit cum ignorantia affectata, aut etiam crassa.
- XIII. Cur teneatur ad restitutionem, qui volens comburere domum Petri inimici, per accidens comburit domum Pauli amici; & ad restitutionem probabiliter non teneatur, qui volens occidere feram, per accidens occidit inimicum, quem conditionate vellet occidere, si ibi adesset?

I. **O** Ueritur primo, Ex quanam culpa contra justitiam oritur obligatio restituendi, ex gravine solum, an etiam ex levi, ex theologicae tantum, (seu ex peccato contra Deum, ac legem divinam) an etiam ex culpa juridica, seu contra legem humanam?

Respondeo, certum esse primo, onus restitutionis oriri non posse ex sola culpa interna, quia haec sine actione externa non damnificat; Quare si iudex, verbi gratia, proferat sententiam injustam, & deinde deprehendat esse justam, peccavit quidem ex amore injustitiae, sed non tenetur ad restitutionem.

Certum est secundo, culpam aliam esse Theologicam, quam considerant Theologi, utpote contra legem divinam, aliam Juridicam, quam spectant Jurista pro foro externo, & juxta quam ferunt sententiam: Theologica est

est duplex, Mortalis, & Venialis; & hæc subdividitur in Venialem ex parvitate materiæ, & Venialem ex imperfecta advertentia, seu deliberatione: Culpa vero juridica, seu Civilis est triplex, Lata, Levis, & Levissima. Culpa lata importat omissionem ejus diligentia, quam adhibere solent in similibus casibus homines ejusdem professionis diligentes, ac prudentes; Verbi gratia, ut notat Sylvest., si librum commodatum reliquisti extra domum super lapide, aut in cubiculo, officio aperto, & non custodito, & proinde sublatus est, culpam latam commisisti. Non est vero lata culpa secundum Bartol., & Bald., si verbi gratia, pecuniam deposuisti apud camplorem, qui communiter habebatur bonæ conditionis, & quia revera non erat talis, pecunia amissa est. Culpa levis importat omissionem ejus diligentia, quam solent adhibere diligentiores, ut si rem commodatam relinquis in cubiculo officio clauso, quod tamen non difficile potest aperiri. Culpa levissima est ommissio diligentia, quam adhibent diligentissimi, & maxime circumspiciti, ut si rem commodatam serves in arca, & illam claudas, sed deinde non tentes manu, an sit bene clausa.

Datur etiam apud Juristas culpa latior, & latissima. Latior confunditur cum lata, quando scilicet omittitur moralis diligentia, unde damnum sequitur sine advertentia, aut prævisione. Latissima, ut loquitur Tambur., dicitur esse apertus dolus; ut si quis omittat, vel agat aliquid animo, ut damnum, quod prævidet, sequatur. Quod si prævideat, sed non intendat tale damnum, dicitur dolus præsumptus.

Certum est tertio, culpam, quæ in aliqua occasione, verbi gratia in aliquo contractu, vel officio est levis, posse esse in alia occasione gravem; Etenim major diligentia, verbi gratia, adhibenda est in conservando the-

sauro, vel vita hominis, quam in conservanda gallina; unde ommissio diligentia, quæ in conservanda gallina est culpa levis, in conservanda vita hominis est culpa gravis; Et eodem modo major diligentia adhibenda est in custodia rei afferentis tibi utilitatem, vel lucrum, quam in custodienda alia re aliena; Proinde major debet esse diligentia in conservanda re commodata, quia contractus commodati est in tui utilitatem, quam in conservando deposito; cum contractus depositi sit in bonum deponentis illud. Quod si contractus sit in utilitatem utriusque, ut est contractus locati, seu conducti, diligentia media adhibenda est, ut notat Lug. disp. 8. sect. 4. His præmissis

II. Dico primo; ad incurrendam in foro interno obligationem restitutionis ratione injustæ acceptionis, requiritur culpa Theologica, seu peccatum in conscientia contra Deum, & contra justitiam commutativam. Ratio est, quia tota obligatio restitutionis, ut docent communiter, ex hac radice injustæ acceptionis, oritur ex delicto contra justitiam commutativam; ergo si in conscientia nullum sit delictum, nulla habetur obligatio restituendi in foro interno: (Quicquid sit, an aliquando habeatur talis obligatio pro solo foro externo ex jure positivo) Et sane cum impossibile sit vitare semper damna inculpabiliter illata; non debet læsus esse rationabiliter invitus de tali damno; nam sicut potest illud pati, ita potest inferre, & consequenter ubi in conscientia nulla est culpa, nulla est obligatio restitutionis.

Hinc sequitur primo, quod si miles pugnet in bello putato iusto, & deinde advertat bellum fuisse injustum, non debeat restituere damnum illatum, nisi ex eo factus sit dicitior, aut nisi extet res accepta. Secundo, si quis cum

cum moderamine inculpatæ tutelæ inferat alteri damnum, nec tenetur ad restitutionem. Tertio, nec tenetur, qui bona fide rem alienam consumpsit, nisi ex ea fiat ditior. Quare ubi Doctores docent, latam culpam inducere obligationem restitutionis, ideo docent, quia communiter talis culpa difficulter reperitur sine culpa theologica. Quod si reperitur sine hac culpa, certe obligationem restitutionis in foro conscientiæ non pariet.

III. Dico secundo. Culpa theologica contra iustitiam levis, seu peccatum veniale, si sit veniale ratione parvitatæ materiæ, inducit obligationem restitutionis sub veniali. Ita communiter. Ratio est, quia nisi restituatur materia illa parva, retinetur invito domino; Quodcumque autem invito domino retinetur, restitui debet; ergo datur obligatio restitutionis; quia tamen materia est levis, obligatio non potest esse sub gravi.

Dico tertio. Culpa theologica levis, seu peccatum veniale, si sit veniale ratione inadvertentiæ, vel indeliberationis, non parit in conscientia obligationem restituendi sub mortali, quantumvis damnificatio fuerit gravissima, & probabiliter nec sub veniali. Ita Less. Sanch., Sà, Tambur. contra Dicastil. lib. 2. de Iustitia tract. 2. disp. 3, aliosque apud ipsum. Ratio ex Sanch., & Suar. est, quia neque promissio facta homini, neque votum factum Deo, neque iuramentum, neque præceptum superioris, aut contractus inducunt obligationem ullam, ne venialem quidem, si procedant ex imperfecta deliberatione; ergo neque injusta acceptio procedens ex imperfecta deliberatione. Et ratio a priori est, quia actus indeliberatus non potest esse causa moralis perfectæ obligationis; Non enim causare potest obligationem gravem, ut patet, quia cum talis obligatio consequatur ad in-

justam acceptionem per modum pœnæ, si obligatio sit gravis, culpa deberet esse etiam gravis: Neque potest causare obligationem levem, (pro ut aliqui docent eo modo, quo sub levi obligatur ad restitutionem, qui materiam levem furatus est) quia quoties materia est gravis, apta de se parere obligationem gravem, non potest ullatenus parere obligationem levem, ut patet in voto, iuramento, præceptis, contractibus, &c.; Qui enim vovit, exempli gratia, castitatem cum imperfecta deliberatione, ad illam non tenetur, ne sub veniali quidem. Potest sane votum deliberate emissum in materia gravi obligare sub levi ex intentione voventis volentis sibi levem obligationem imponere, juxta nonnullorum sententiam, cum Suario, Sanch. & aliis; at si votum sit emissum cum semiplena deliberatione, quamvis sit in materia gravi, nullatenus obligat, ut ostendimus.

Hinc sequitur, non teneri ad restitutionem, Primo, qui per negligentiam venialem est causa, cur domus alterius comburatur. Secundo, famulum, qui per similem negligentiam reliquit ostium domus domini apertum, unde fures domum expilarunt. Tertio, custodes vineæ, nemoris, vectigalium, qui per levem culpam non custodiunt, ut debent, res sibi commissas. Quarto, qui subita ira permotus sine gravi culpa alium occidit.

IV. Opponitur primo contra primam conclusionem: Ex lege Aquilia (lata a Romanis ad petitionem Aquilii Reguli) qui damnum alteri intulit ex culpa juridica, obligatur ad illud resarciendum, & aliquando ad plus retribuendum: Pariter lib. 4. Institution. tit. 8., & 9., & leg. 1., & 2. ff. De noxalib. actionib. præcipitur, quod si servus, aut animal alicujus absque culpa domini damnum alteri intulit, teneatur actione noxali do-

dominus vel integrum damnum refarcire, vel noxam pro noxa tradere, seu tradere animal illud, vel servum, qui damnum intulerunt; ergo etiam ex culpa juridica oritur obligatio restitutionis.

Respondeo cum communi, leges praesumere in his actionibus culpam theologicam, quae si absit, certe in foro conscientiae nulla erit obligatio restitutionis: hoc enim est commune omnibus legibus poenalibus fundatis in praesumptione culpae, ut nihil operentur, si constet culpam non adesse, quia praesumptio cedere debet veritati, quando haec innotescit, ut bene ostendit Suar. Quod si vere culpa moralis in conscientia praecessit, tunc tenetur refarcire damnum ad aequalitatem, & solum post sententiam iudicis tenetur solvere poenam taxatam a lege excedentem damnum illud: Est enim arduum, & supra humanam fragilitatem, quod ante sententiam iudicis obligetur aliquis ad poenam excedentem damnum illatum. Equis enim id faceret?

V. Ubi notandum diligenter, quod si leges sint dispositivae, & non mere praesumptivae, verbi gratia, si statuatur, ut bos, vel servus Titii, qui intulit Petro damnum unius aurei, detur Petro; in tali casu si vere damnum illatum sit a bove, vel servo, etiam si sine culpa Titii domini, adhuc obligatur in conscientia Titius ad dandum bovem, vel servum Petro post sententiam iudicis, non quidem ex capite restitutionis, quae tantum exigit compensationem damni ad aequalitatem, sed quia posita sententia iudicis transfertur in Petrum dominium bovis, vel servi; lex enim potest in bonum commune disponere, ut in similibus casibus dominium rei in alterum transferatur, ad hoc ut dominus majori cura incumbat in sua animalia, vel servos, ne aliis damnum

inferant: Contra vero, quando leges sunt mere praesumptivae, quae scilicet praesumunt damnum aliquod intercessisse, tunc si damnum revera non intercessit, verbi gratia si bos, vel servus vere damnum non intulit Petro, non datur obligatio dandi ipsum Petro, ne post sententiam quidem iudicis, quia talis sententia fundatur in praesumptione, quod bos damnificaverit; quia tamen praesumptio cedere debet veritati, ideo si revera damnum non est illatum, non adest obligatio in conscientia dandi bovem Petro; atque adeo si per vim Petro bos tradatur, potest per occultam compensationem reassumi.

VI. Opponitur secundo contra secundam conclusionem: Si post furtum minuta addatur ultimum, per quod pervenitur ad summam gravem, oritur obligatio gravis restituendi; Et tamen etiam ultimum furtulum fuit peccatum veniale ex parvitate materiae; ergo ex veniali ratione parvitate materiae potest oriri gravis obligatio restituendi.

Respondeo cum Lug., & Tambur., quod vel ultimum furtulum fuit cum advertentia ad furtula praeterita, vel non; si primum, jam ultimum furtulum fuit peccatum mortale, quia fuit cum voluntate damnificandi graviter, ut communiter docent contra Navar. apud Tambur. lib. 8. cap. 2. tract. 2., unde nil mirum, quod ex eo orta sit gravis obligatio restitutionis. Si secundum, tunc obligatio gravis restitutionis non oritur ex injusta acceptione, seu ex peccato veniali contra iustitiam, sed ex re accepta, seu ex retentione notabilis summae.

Dubium majus est, si consumpseris ea, quae per furtula rapuisti, tunc enim posito illo ultimo furtulo, datur obligatio gravis restitutionis, cum opposita sententia damnata sit ab Innoc. XI. in thesi 38., quae habet: *Non te-*

netur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furtula, quantumcumque sit magna summa totalis; Et tamen obligatio restitutionis non potest oriri ex re accepta, cum non retineatur summa notabilis; ergo oritur ex injusta acceptione, quæ nunquam excessit peccatum veniale, eo quod ultimum furtulum fuit sine advertentia ad furtula præterita.

Respondeo cum Tambur., & aliis, in tali casu oriri obligationem gravem restituendi ex veniali per accidens, quia scilicet in commissione ultimi furtuli per accidens non advertitur ad præterita; sicut etiam per accidens potest aliquis graviter obligari ad restitutionem ratione injustæ acceptionis, etiam si nulla præcesserit culpa, ut diximus art. 3. num. 7. cum Lugo, quando scilicet aliquis inculpabiliter alium infamavit, & deinde ad id advertit; tenetur enim sub gravi famam restituere, non quia peccavit graviter, sed ne peccet graviter contra iustitiam. Et ratio ex Lugo a priori est, quia qui singulis vicibus furatur, verbi gratia, carolenum, contrahit obligationem sub levi restituendi carolenum; ergo qui quinquies furatus est carolenum, tenetur restituere quinque carolenos, quæ supponitur materia gravis, & ideo sub mortali tenetur hanc summam restituere, quando advertit ad quinque furtula præterita.

VII. Opponitur ultimo: Quoties multi sine ulla conspiratione modicum quid ab eodem furantur, peccatum singulorum est veniale; si tamen advertant damnum illatum ab omnibus esse grave, unusquisque sub mortali tenetur restituere particulam suam, quam furatus est, alioquin illud damnum reparari non posset; ergo recurrit, quod ex injusta acceptione veniali possit oriri gravis obligatio restituendi.

Respondeo, certum esse, quod si multi conspirent in huiusmodi furtula, peccent mortaliter, si vero non conspirent, nec unus advertat ad furtulum alterius, solum venialiter peccent, nec teneantur ad restitutionem sub mortali. Dubium solum est, an peccent mortaliter, & ad restitutionem sub gravi teneantur, si non conspirent, nec unus suo exemplo sit causa moralis furtuli alterius, sed tamen advertant ad furtula aliorum. Nonnulli cum Suar., Hurtad. apud Tambur. lib. 8. tract. 2. cap. 3. docent, istos peccare mortaliter, & contrahere excommunicationem latam contra furantes, quia quilibet eorum videtur esse causa damni notabilis, quod prævidit, & non cavet; unde in hac sententia ex culpa mortali contra iustitiam quilibet teneretur ad restituendam particulam suam, quam furatus est. Alii tamen cum Sanch. lib. 7. cap. 21., Dicastil., Sot. probabilius docent, quemlibet peccare solum venialiter, atque adeo non contrahere excommunicationem latam contra furantes, quia unus non fuit causa furti alterius, quamvis ad aliorum furtula adverterit; Et in hac sententia non datur obligatio gravis restituendi particulam furto sublatam, nisi quando imponeretur a superiore præceptum grave sub excommunicatione, ut quilibet restituat: Datur enim gravis causa imponendi tale præceptum ad hoc, ut reparetur damnum notabile damnificati; & sic obligatio restituendi non oriretur ex culpa veniali, sed ex præcepto superioris, vi cuius reparari posset damnum grave damnificati, ut dicemus etiam quæst. 3. art. 6. num. 7. Præterquamquod quilibet sub veniali independentem a præcepto teneretur ad restitutionem.

VIII. Ex dictis sequitur primo, non solum non obligari ad restitutionem ullam, qui casu fortuito intulit

lit damnum grave, ut qui putans occidere feram, inculpabiliter occidit hominem; sed neque ad restitutionem teneri, qui per negligentiam leviter culpabilem tale damnum intulit, ut communius docent cum Lessi. cap. 7. dub. 9., Navar., & aliis contra Rebel., & Bonac. disp. 1. quaest. 1. punct. 3.; Ubi docet, quod occidens aliquem ex vehementi passione cum semiplena advertentia, & comburens domum alterius ex culpa solum veniali teneatur ad aliquam restitutionem, verbi gratia, ad centesimam partem damni illati, si peccatum veniale fuerit admodum leve, vel ad decimam partem, si fuerit grave, & ad dimidiam partem, si dubitetur, an culpa fuerit mortalis, vel venialis, ita ut graviter ad hanc restitutionem obligetur, si materia sit gravis.

Sequitur secundo, quod si quis volens leviter damnificare, incendat arborem, verbi gratia, & deinde casu sequatur incendium totius domus, non teneatur refarcire, nisi illud parvum damnum, quod voluit inferre, idque sub veniali tantum, dummodo omnino casu magnum damnum illatum fuerit, & consequenter praemissa fuerit debita diligentia, ne sequeretur, ut aperte docet Eug. disp. 18. sect. 4., & Tambur. lib. 6. cap. 4. §. 2. Quod si praemissa non fuerit talis diligentia, tenetur integrum damnum refarcire, quia qui vult causam proximam, & periculum damni, censetur velle damnum ipsum: Ubi notandum, majorem requiri diligentiam ad praevendum damnum grave in eo, qui vult inferre damnum leve, quam in alio, qui sine intentione nocendi inconsiderate, verbi gratia, tractat ignem, & domus comburitur.

Sequitur ultimo, Medicum non teneri ad restitutionem, si ex culpa veniali agrotum occidat, etiamsi teneatur ex justitia illum curare. Ubi

diligenter advertendum, multos Doctores docere, quod medicus, qui ex charitate alteri medetur, non teneatur ad restitutionem, nisi ex culpa lata: Contra vero teneatur ad restitutionem etiam ex culpa juridica levi, si medeatur ex justitia, eo quod pretium accipiat. Ratio hujus est, quia si medeatur ex justitia, ad majorem diligentiam obligatur in conscientia, quam si medeatur ex charitate; & ideo solum tenetur ad restitutionem ex culpa lata juridica, quando medetur ex charitate, quia tunc solum peccat mortaliter; At quando medetur ex justitia, tenetur ad restitutionem etiam ex culpa juridica levi, quia talis culpa est peccatum mortale: Quod si revera non sit peccatum mortale in conscientia, eo quod non advertat ad gravem obligationem, quam habet medicus adhibendi illam majorem diligentiam, in conscientia non tenetur ad restitutionem, si occidat agrotum.

IX. Eadem doctrina recurrit in contractibus; cum enim majorem diligentiam adhibere debeat ad rem conservandam commodatarius, verbi gratia, quam depositarius, ideo omisso illius diligentia, quae in depositario est culpa venialis, in commodatario potest esse mortalis; Et propter hanc rationem communius docent, quod commodatarius, aut locatarius teneatur ad restitutionem ex culpa levi juridica, immo etiam ex levissima, quando contractus est in utilitatem solius commodatarii; Depositarius vero solum teneatur ex culpa lata, nisi recipiat mercedem pro custodia; Nec mirum, quia solum in tali casu committi solet peccatum mortale; Unde semper verum est, obligationem restitutionis non oriri nisi ex peccato mortali contra justitiam.

X. Queritur secundo, An detur obligatio restituendi, quando dubium est, num culpa commissa fuerit mortalis,

an venialis?

Respondeo, Bonac. loc. cit. putare in tali casu dari obligationem restituendi dimidiam partem, aut pro ratione dubii, quia sic videtur dictare recta ratio; Lug. tamen, & alii apud Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 3. V. *Depositum* docent, in tali casu nullam dari obligationem restituendi, quia in dubio melior est conditio possidentis, nec dari debet poena certa pro culpa dubia: Unde ad restitutionem non tenetur Medicus, si sine gravi negligentia occidat aegrotum; Nec Viator, si equus locatus pereat sine gravi sua culpa. Quod si certus sis te graviter peccasse, incertus tamen, an per tuam actionem peccaminosam influxeris ad grave damnum alterius, verbi gratia per tuum consilium, associationem, &c. Sanch. lib. 2. de Matrim. disput. 41. cum aliis putat, quod tenearis restituere, quia praesumendum est te cooperasse ad damnum illud, quod consequi solet ad similem culpam; Probabilius tamen existimo cum Rebell., Sayr., Tambur., quod tunc ad restitutionem tenearis, quando spectatis omnibus moraliter certum est, quod influxeris, non vero quando adhuc dubitas, quia in dubio possidet libertas.

In contractibus vero Sayr. lib. 10. tract. 3. docet, quod si dubium sit, an res perierit ex culpa gravi, vel levi, decidendum sit dubium contra illum, in cuius favorem est contractus; verbi gratia, si Depositarius dubitet, dicendum quod res perierit ex culpa levi, unde non teneatur ad restitutionem, quia depositum est in utilitatem deponentis: Econtra si dubitet Commodatarius, dicendum, quod res perierit ex culpa gravi; unde ad restitutionem teneatur, quia contractus est in utilitatem commodatarii. Quod si contractus sit in utilitatem utriusque, ut est contractus

pignoris, locationis, &c., declinandum est in favorem domini; verbi gratia si dubitetur, an pignus perierit ex gravi culpa illud conservantis, juxta hanc opinionem dicendum, quod ex culpa gravi perierit, & ideo ad restitutionem ille teneatur.

XI. Quæritur tertio, An teneatur ad restitutionem, qui levem culpam externam commisit contra justitiam, sed cum intentione nocendi graviter; Verbi gratia, qui ab avaro furatur carolenum, eo tamen animo, ut forte ex mœrore amissæ pecuniæ conficiatur; Aut Judex, qui ex odio gravi damnat reum, peccando tantum venialiter in adhibenda diligentia, ne injuste damnetur; Vel qui ponit venenum in loco remotissimo a convictu hominum, eo tamen animo, ut si forte inimicus illud sumat, interficiatur: Idem quæritur de servo, qui surripit aliquid leve a suo domino hac intentione, ut ille ejus conservo irascatur, aut verberet illum: Similiter si aliquis adolescens proferat aliquod verbum otiosum, leve, & indifferens eo animo, ut mulier, quæ illud audit, consentiat in adulterium.

Respondeo, De Lug. disp. 8. sect. 6., aliosque putare, quod isti omnes ad restitutionem teneantur, & secuta morte irregularitatem incurrant. Verius tamen puto cum Less. cap. 9. dub. 16., Sanch., & aliis apud Tambur. lib. 8. tract. 3. cap. 2., quod ad restitutionem non teneantur; quia actio interna contra justitiam gravis de se non parit obligationem restitutionis; verbi gratia, si quis cupiat occisionem inimici; ergo requiritur actio externa; atqui actio externa levis, quæ sit de se peccatum veniale, seu quæ fere semper conjungitur cum culpa veniali, non parit obligationem restitutionis; ergo actio damnificativa externe levis, & interne gravis non obligat ad restitutionem. Probatum mi-

minor subsumpta, quia non datur onus restitutionis, nisi quando actio de se est causa damni gravis, non vero quando per accidens; aliter etiam quando fortuito quis alium occidit, teneretur ad restitutionem; sed actio damnificativa externe levis non est de se causa damni gravis; ergo non parit onus restitutionis, quantumcunque conjungatur cum culpa gravi: Immo contra Tambur. loc. cit. puto, quod nec pariat irregularitatem, si ex ea homicidium sequatur, propter eandem rationem; quamvis enim potuerit Ecclesia decernere in tali casu irregularitatem, dicendum tamen, quod de facto non decreverit, quia nullam poenam imponit Ecclesia propter culpam mere internam, nec de facto imponit poenam gravem (qualis est irregularitas) propter culpam externam non gravem; aliter poena non esset proportionata culpae, propter quam imponitur; Unde etiam fit, quod si homicidium esset casus reservatus cum censura, in tali casu nec reservatio, nec censura incurreretur, nisi expresse illum casum superior sub censura sibi reservasset.

Dices cum Tambur., tale homicidium procedit ab actione peccaminosa libera, & voluntaria; ergo non est, cur non pariat irregularitatem.

Respondeo distingo antecedens, procedit per accidens, concedo; per se, nego antecedens, & consequentiam. Dicitur autem procedere per accidens, quia talis actio non est apta nata de se parere homicidium, eo quod raro homicidium cum illa conjungatur.

XII. Queritur ultimo, An teneatur ad restitutionem, qui graviter proximum damnificavit cum ignorantia crassa, seu affectata, vel antecedente, aut concomitante?

Respondeo, & dico primo, teneri ad restitutionem, si ignorantia fue-

rit affectata, (quam scilicet aliquis positive vult habere, verbi gratia, qui non vult interrogare, num res aliena, quam projicit, sit gemma, an vitrum) si ignorantia sit crassa, (quam scilicet habent homines crassi, & stupidi, qui ex torpore non inquirunt, quid agere debeant) Ratio est, quia utraq; hæc ignorantia non tollit voluntarium, & peccatum, ut dicemus cum de Censuris in genere. Quare si quis cum hujusmodi ignorantia projicit, verbi gratia, gemmam putans esse vitrum, vel occidit hominem putans esse feram, tenetur ad restitutionem; quia ignorantia isthæc est culpabiliter voluta, atque adeo culpabiliter etiam volutum est in sua causa damnum, quod sequitur. Ita communiter.

Dico secundo, non teneri ad restitutionem, si ignorantia fuerit antecedens. Dicitur autem a Theologis ignorantia antecedens illa ignorantia invincibilis, cum qua ita ponitur opus malum, ut non poneretur, si cognosceretur esse malum; Verbi gratia, si quis occidat hominem putatum invincibiliter esse feram, eo tamen animo, ut si cognosceret, quod sit homo, non occideret; aut si projiciatur gemma alterius putata invincibiliter vitrum. Ratio est clara, quia in tali damnificatione nulla intervenit culpa; cum supponatur talis ignorantia esse invincibilis, & inculpabilis; ergo non debet ad illam consequi in poenam onus restitutionis.

Dico ultimo cum Less., Bonac., Navar., Tambur. lib. 6. cap. 4. tract. 3. probabiliter nec teneri ad restitutionem, si ignorantia fuerit concomitans. Dicitur autem ignorantia Concomitans illa ignorantia invincibilis, per quam ita fit opus putatum bonum, ut etiam si cognosceretur esse malum, adhuc fieret: Verbi gratia, si adhibeatur omnis diligentia, ne inter venandum occidatur homo, & ta-

men

men ita projiciatur sagitta in feram, ut adhuc si cognosceretur ibi esse hominem, sagitta projiceretur.

Ratio conclusionis est, quia in tali casu duo habentur; voluntas prava conditionata occidendi hominem, si adverteretur ibi adesse, & ipsa actio externa projectiva sagittæ procedens a voluntate absoluta occidendi feram, dum invincibiliter ignoratur, ibi adesse hominem; atqui obligatio restitutionis neque oritur ex voluntate illa prava conditionata secundum se spectata, ut est certum, (sicuti neque ulla contrahitur censura, vel irregularitas, ut ostendemus cum de Censuris in genere) neque oritur ex actione exteriori damnificativa; nam quamvis talis actio exterior sit occisiva hominis, & conjungatur cum peccato mortali interno, tamen hujusmodi actio, prout est occisiva hominis, non est absolute voluntaria; quomodo enim potest esse absolute voluntarium tale homicidium, si invincibiliter ignoratur ibi esse hominem? Nihil certe volitum, quin præcognitum; Quod si ea actio, prout est damnificativa, non est voluntaria, nec est culpabilis, & consequenter non debetur illi in pœnam onus restitutionis.

Confirmatur, quia talis actio exterior occisiva hominis non oritur a voluntate absoluta occidendi hominem, quia talis voluntas non datur; Neque oritur a voluntate conditionata prava occidendi hominem, si ibi adesset, quia voluntas mere conditionata nihil ponit absolute; ergo simpliciter talis actio exterior orta ex ignorantia concomitante, prout est damnificativa, non est voluntaria neque in se, neque in causa, & consequenter non est culpabilis, nec parit onus restitutionis, neque ex illa contrahitur irregularitas, aut censura.

Hinc colligi potest, quandonam ebrius, vel dormiens teneatur restituere

Pars III.

re damna in ebrietate, vel somno forte secuta; si enim prævidit aliquo modo damnum probabiliter futurum, tenebitur ad restitutionem; quia tunc illud damnum dicitur esse voluntarium saltem in causa, & imputatur ad peccatum, eo quod non sit invincibiliter ignoratum; Si vero nullo pacto id prævidit, non tenebitur restituere, quia tunc damnum est involuntarium, utpote invincibiliter ignoratum.

XIII. Opponitur: Qui volens comburere domum Petri inimici, comburit domum Caji amici, tenetur ad restitutionem; sicuti etiam qui volens occidere Petrum inimicum, præter intentionem occidit Cajum amicum; ergo etiam qui volens occidere feram eo animo, ut si ibi esset inimicus, vellet illum occidere, tenebitur ad restitutionem, si forte sequatur occisio inimici non directe intenta.

Respondeo, concessa prima parte antecedentis, & transmissa secunda, nego consequentiam: Disparitas est, quia in primis casibus illa damnificatio externa oritur a voluntate absolute damnificandi. Nam absolute intenditur damnificatio Petri inimici, quamvis per accidens damnificetur Caju amicus: Econtra in ultimo casu damnificatio non oritur a voluntate illa conditionata damnificandi; cum enim sit conditionata, nihil causare potest absolute; quare cum actio illa exterior, quatenus damnificativa, non sit voluntaria, non est culpabilis, & consequenter non causat onus restitutionis. Propter hanc rationem communis docent apud Dian. part. 9. tract. 9. resol. 31. contra Fragos., & alios, quod qui volens occidere Petrum Clericum, occidit Cajum etiam Clericum, contrahat irregularitatem, & excommunicationem, quia vere homicidium Clerici fuit voluntarium causatum a voluntate absoluta occidendi Clericum, quamvis per accidens loco Petri occi-

D ci.

cifus sit Cajus.

Dixi tamen, transmissa secunda parte antecedentis; quia Lugo sect. 13. disp. 17., Fagund., Tambur. lib. 6. cap. 4., & alii apud Dian. part. 9. tract. 4. resol. 31. quamvis concedant, quod in primo casu teneatur ad restitutionem, qui volens comburere domum Petri, comburit domum Caji, negant tamen, quod ad restitutionem teneatur in secundo casu, qui volens occidere Petrum inimicum, occidit Cajum amicum. Et assignant disparitatem, quia in casu de homicidio error est circa substantiam actionis, siquidem non intenditur occisio hujus hominis, videlicet Caji: Econtra in casu de incendio error non est circa substantiam, sed circa circumstantiam actionis, nam vere intenditur incendium hujus domus, & solum erratur circa dominium illius, putatur enim, quod sit Petri inimici, cum sit Caji amici; quare cum incendium hujus domus sit voluntarium, parit onus restitutionis, & cum homicidium Caji sit involuntarium, non parit onus restitutionis, nec parit irregularitatem, aut excommunicationem, si Cajus esset Clericus; Quia tamen non est admodum delinquentibus indulgendum, ideo in praxi amplectenda libentius est opinio communior Bonac., & aliorum dicentium in utroque casu dari onus restitutionis, & per homicidium Clerici amici loco inimici contrahi irregularitatem, & excommunicationem.

ARTICULUS V.

Quomodo se gerat Confessarius cum obligato ad restituendum?

- I. Nequit cura sacrilegium absolvi, qui non vult restituere statim totum, quod potest.
- II. Num possit permitti dilatio restitu-

tionis ob lucrum, quod a debitore speratur sine damno creditoris? Debet quidem hac in re Confessarius accommodare se opinioni probabili penitentis.

- III. Debitor volens restituere, dum est in articulo mortis, non potest hereditibus committere, ut restituant, si potest tunc ipse restituere.
- IV. Restitutio facienda est a penitente antequam accedat ad Sacramentum Penitentiae. Quod si ea non possit fieri, nisi post aliquod tempus, non est deneganda absolutio.
- V. In Jure solum pro foro externo precipitur, ut non impendatur absolutio a censuris non premissa satisfactione.
- VI. Qui promisit restituere statim, & non stetit promissis, non est de facili iterato absolvendus, multo minus tertia, aut quarta vice.
- VII. Teneatur ipse Confessarius restituere, si positive deobligavit culpabiliter penitentem a restituendo: Quod si culpabiliter solum omiserit illum monere, & Confessarius sit Parochus, qui ex officio teneatur confessiones audire, adhuc ipse probabiliter teneatur restituere, Et probabiliter etiam alii Confessarii.
- VIII. Parochus, si non moneat penitentem de restitutione facienda, ad restituendum ipse obligabitur ex levi culpa juridica; Alii vero Confessarii solum ex culpa lata.

I. **Q**Uaeritur primo, An possit absolvi, qui non vult statim restituere, quod potest?

Respondeo negative: Immo si absolutio impendatur, est nulla, & committitur sacrilegium, nisi bona fides excuset. Ratio est, tum quia ex Reg. juris in 6. Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; tum etiam quia qui retinet rem alienam invito domino, actualiter peccat, sed qui a-